

Bitlis'te Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan İdareci ve Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim İklimine Yönelik Tespitleri *

Celal İNCE **

Özet

Bu araştırmanın amacı, Bitlis'teki ortaöğretim okullarında görev yapan idareci ve öğretmenlerin eğitim-öğretim iklimine yönelik tespitlerini ortaya çıkarmaktır. Okul idarecilerinin ve öğretmenlerin okula yönelik örgütsel bağlılığı, eğitim-öğretimin diğer bileşenleriyle olan işbirliği, okul iklimine yönelik tespitleri, farklı lise türlerine dair algıları, eğitim-öğretim sürecindeki sorunların çözümüne yaptığı katkı sorgulanmaya çalışılmıştır. Nitel yöntemin takip edildiği bu çalışmada veri toplama tekniği olarak görüşme tekniğine başvuruldu ve 21 idareci ve öğretmen ile mülakat gerçekleştirildi. Verilerden elde edilen sonuçlar eğitim-öğretim sürecindeki yerel sorunların neler olduğu ve bu sorunların çözümü için geliştirilecek uygulamalara bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada; okul ve aile arasındaki işbirliğinin oldukça zayıf olduğu, başarı düzeyinin okul iklimi üzerinde belirleyici olarak başarı düzeyi düşük okullarda disiplinle ilgili sorunların ortaya çıktığı ve bu kapsamda öğrenci profilinin oldukça önemli olduğu anlaşıldı. Ayrıca idareci ve öğretmenler eğitim-öğretim süreciyle ilgili belli temalarda yerel ve genel sorunlarla bağlantılı tespitlerde bulundu. Bu sorunlar idareci ve öğretmenler tarafından motivasyon, yeni teknolojiye uyum, başarısız öğrencilerin bir üst sınıfa geçebilmesi, aile ilgisizliği, yoksulluk, iklim koşulları, kuşak çatışması, model eksikliği ve öğrencinin herhangi bir amacının olmaması gibi başlıklar üzerinden vurgulandı.

Anahtar Kelimeler

Lise, Bitlis, Eğitim Sorunları, Eğitim Yönetimi, Okul İklimi.

Determinations of Administrators and Teachers Working in Secondary Education in Bitlis Regarding the Education-Teaching Climate

Abstract

The aim of this research is to reveal the definitions of administrators and teachers working in secondary schools in Bitlis for the educational-teaching climate. The organizational commitment of school administrators and teachers to the school, their cooperation with other components of education and teaching, their determination of the school climate, their perceptions of different high school types, their contribution to the solution of the problems in the education and teaching process has been questioned. In this study in which qualitative method was followed, interview technique was used as data collection technique and interviews were conducted with 21 administrators and teachers. It is thought that the results obtained from the data will contribute to what the local problems are in the education-teaching process and the practices to be developed contribute to solve these problems. In the study; It was understood that the cooperation between the school and the family was quite poor, disciplinary problems arose in schools with low success

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

** Celal İnce (Dr. Öğr. Üyesi), Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis, Türkiye, Email: celalince548@gmail.com. ORCID: 0000-0001-6081-4100

Atıf yapmak için / To cite this article: İnce, C. (2020). Bitlis'te Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan İdareci ve Öğretmenlerin Eğitim-Öğretim İklimine Yönelik Tespitleri. Akademik İzdüşüm Dergisi. 5(2): 227-239.

levels as a determinant of the school climate and the student profile was very important in this context. In addition, administrators and teachers made determinations related to local and general problems in certain themes related to the education and teaching process. These problems were emphasized by the administrators and teachers under the headings such as motivation, adaptation to new technology, the ability of failed students to move to the upper class, family indifference, poverty, climate conditions, generation conflict, lack of model, and lack of any purpose of the student.

Keywords

High School, Bitlis, Education Problems, Education Management, School Climate

GİRİŞ

Teknolojinin ilerlemesi ve toplumsal dönüşümlerin gerçekleşmesiyle birlikte okul idarecilerinin ve öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecindeki konumlarının değişmesine rağmen bu birimler önemini korumaya devam etmektedir. Okul idarecileri güvenli bir eğitim-öğretim sürecinin tesis edilmesinde, farklı aile geçmişine sahip öğrencilerin eğitimine rehberlik etmede (Minkos vd., 2017); velilerle iletişimin ve velilerin öğrencinin eğitim sürecine katılımının teşvik edilmesinde, akademik başarının yükseltilmesi için personeller arasındaki işbirliğinin ortaya çıkmasında ve başarılı bir eğitim ikliminin oluşmasında önemli roller üstlenmektedir (İnce, 2017). “Araştırmalar, bu süreçte okul müdürlerinin göstermiş oldukları bazı davranışların öğretimin kalitesini doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilediğini ortaya koymaktadırlar” (Balyer, 2013: 181).

Okulun etkililiğinin artırılmasında belirleyici olan temel dinamiklerden biri okul idarecileri ve öğretmenlerin örgütsel bağlılığıdır (Sezgin, 2010). Yakın dönemde sosyal bilimler alanında yıldızı parlayan ve tek bir tanımı olmayan örgütsel bağlılığın bir anlamı “etkileşim sonucu ortaya çıkan psikolojik bir aidiyet” olduğudur (Yeksen ve Gümüş, 2019: 221). Örgütsel bağlılığın güçlü olduğu okullarda daha başarılı bir performans ortaya çıkmaktadır. Bir örgüt olarak okulun hedeflerinin gerçekleşmesinde idareci ve öğretmenlerin kendilerini çalıştıkları okula psikolojik olarak ait hissetmesi, okulun hedeflerini ve değerlerini benimsemesi önemli rol oynamaktadır (Buluç, 2009).

Başarılı bir eğitim-öğretim sürecinin ortaya çıkmasını sağlayan ve aynı zamanda okul personelinin örgütsel bağlılığını güçlendiren temel unsurlardan biri de idareci, öğretmen ve aile bileşenleri arasındaki işbirliğidir. “...okul-aile dayanışmasını konu alan araştırmalar; öğrencinin başarısı üzerinde ailenin güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir” (Çelenk, 2003: 34). Aynı zamanda “..yönetici ve öğretmenlerin görevlerinde başarılı olabilmeleri, destekleyici bir örgütsel iklimin varlığına önemli ölçüde bağlı” (Özdemir, 2002: 39) olduğu gibi aile ve okul arasındaki iletişimsizlik ve ailenin çocuğunun eğitim sürecindeki katılım eksikliği eğitim-öğretim problemleri arasında önemli bir yer tutmaktadır (İnce, 2015). Bazı çalışmalara göre eğitim-öğretim sürecinin bir parçasını oluşturan okul başarısı sadece öğretmen ve öğrenci ilişkisi neticesinde ortaya çıkmamakta, ailelerin çocuğunun okuldaki etkinliklerini destekleyen ve tamamlayan bir misyonu bulunmaktadır. Hatta bazı teoriler açısından eğitim-öğretim bileşenleri arasında aile ilk sırada yer almaktadır (Aslanargun, 2007). Araştırmalar, okulla işbirliği içinde olan ve çocuğun eğitim sürecine aktif katılan aile sadece çocuğun okul başarısına katkı bulunmamakta aynı zamanda disiplin sorunlarının da minimize edilmesinde etkili olduğunu göstermektedir (Starr, 2017). Aile ve okul arasındaki işbirliği okul ikliminin yönünü de tayin edilmesinde belirleyici olmaktadır.

Örgütsel bağlılık gibi okul iklimi kavramı da eğitim alanında yakın zamanda sıkça tartışılmaktadır. Farklı tanımları bulunan okul iklimi, bir okulu ‘diğer okullardan ayıran ve üyelerinin davranışını etkileyen içsel özelliklerin tümü’ olarak açıklanmaktadır (Özdemir vd., 2010: 214). “Okul iklimi okulda bulunan kişilerin tutum ve davranışlarıyla yüksek derecede ilişkilidir” (Şentürk ve Sağnak, 2012: 32). Okul iklimi sadece idareci ve öğretmenlerin

davranışlarının şekillendirdiği bir ortam değil veli ve öğrencilerin de dönüştürülmesinde rol aldığı ve etkilendiği bir süreçtir. Dahası okul iklimi bir okuldaki eğitim-öğretimin bütün bileşenlerine etkisi vardır ve okulun genel performansı üzerinde belirleyici olmaktadır (Çalık ve Kurt: 170). Okul ikliminin birçok parametresi bulunmakla birlikte okul iklimini belirleyen temel faktörlerden biri öğrenci profilidir. Başarılı bir öğrenci kitlesine sahip olan okullarda disiplin sorunları azalmakta ve başarıya odaklanılan bir ortam oluşmaktadır. Diğer taraftan okul iklimi de öğrenci profili üzerinde belirleyici olmaktadır. Daha sorunsuz bir okul ikliminde eğitim-öğretim hizmeti alan öğrenciler daha başarılı bir performans sergilemektedir. Başka bir ifade ile okul iklimi ile öğrenci başarısı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Özdemir, 2002: 42).

İdareci ve öğretmenlerin örgütsel bağlılığı, okul ve aile arasındaki işbirliği ve okul iklimi açısından lise türleri arasında önemli farklar bulunmaktadır (İnce, 2015). Lise türleri öğretmen, öğrenci, müfredat, mekân gibi temel bileşenler açısından önemli ölçüde farklılaşabilmektedir (Yazgan, 2018: 48). Başarı düzeyi yüksek ve daha az disiplin sorunlarının olduğu fen liseleri ve bir kısım Anadolu liselerinde örgütsel bağlılık, eğitim-öğretim bileşenleri arasındaki işbirliği daha güçlü olmakta ve daha sorunsuz bir okul iklimi ortaya çıkmaktadır. Örneğin, lise öğrencileri arasında zorbalık olaylarını okul türü bağlamında ele alan bir çalışmada meslek liseleri kurban puanı en yüksek okul türünü oluştururken özel liseler zorbalık puanı en yüksek okul türünü oluşturmuştur. Çalışmada Anadolu lisesi öğrencileri en az zorbalık uygulayan ve en az zorbalığa maruz kalan kesim olarak ön plana çıkmıştır (Ayas ve Pişkin, 2011). Bu çalışmaya fen liseleri de örneklem kapsamına dahil edilmiş olsaydı muhtemelen zorbalık olaylarının daha az görüldüğü bir okul türü olarak yer alacaktı. Nitekim disiplin sorunlarının ele alındığı başka bir çalışmada fen lisesinde disiplin sorunlarına daha az görüldüğüne rastlanmıştır (Sarpkaya, 2007). Lise türleri arasındaki bu fark başarıyı daha da pekiştiren ya da başarısızlığı daha da derinleştiren bir unsura dönüşebilmektedir. Örneğin meslek liselerinde akademik başarıyı esas alan müfredata mesafe koyma, mesleki başarıyı esas alan müfredata yatkınlık eğilimi güçlenebilmektedir. Üstelik bu eğilimleri hem öğrenci hem de okul eksenli nitelikler destekleyebilmektedir. Yine meslek lisesi öğrencilerinin genel ve mesleki şeklindeki ayrışan lise türlerine yönelik avantaj-dezavantaj değerlendirmeleri (Yazgan ve Suğur, 2019) zenginlik -yoksulluk gibi toplumsal konulara ve geleceğe yönelik algıları ve beklentileri (Yazgan ve Suğur 2018) önemli ölçüde homojenleşebilmektedir.

Sonuç olarak okul idareci ve öğretmenleri eğitim-öğretim sürecinde birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların kaynağı genel eğitim sistemi ve okulla ilgili özellikler olabileceği gibi okul dışındaki ailenin de içinde bulunduğu çevresel etmenler de olabilmektedir. Bu sorunların neler olduğunu tespit etmek bu konuda geliştirilecek çözümlere katkı sunacağı düşünülmektedir (Dağlı ve Han, 2017). Bu bağlamda örgütsel bağlılık, eğitim-öğretim bileşenleri arasındaki işbirliği, okul iklimi ve bu unsurların farklı lise türlerinde nasıl tezahür ettiğine odaklanan bu araştırma, yerel dinamiklere bağlı olarak şekillenen eğitim-öğretim sürecindeki temel sorunları analiz etmeye çalışmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmanın amacı, Bitlis'teki ortaöğretim okullarında görev yapan idareci ve öğretmenlerin eğitim-öğretim iklimine yönelik tespitlerini ortaya çıkarmaktır. İdareci ve öğretmenlerin eğitimin temel bileşenleri ve aktörleri olması bakımından eğitim-öğretim iklimine yönelik değerlendirmeleri özel bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada, okul idarecilerinin ve öğretmenlerin okula yönelik örgütsel bağlılığı, eğitim-öğretimin diğer bileşenleriyle olan işbirliği, okul iklimine yönelik tespitleri, farklı lise türlerine dair algıları, eğitim-öğretim sürecindeki sorunların çözümüne yaptığı katkılar incelenmektedir. Çalışmada bu amacı gerçekleştirmek için nitel araştırma yaklaşımı ve tekniklerine başvuruldu. Spesifik

verilere ulaşma ve olayları yerel bağlamda yorumlama, değerlendirme açısından nitel araştırma bir imkân sunmaktadır (Neuman, 2016: 224). Çalışmanın evrenini Bitlis'te ortaöğretim kurumlarında görev yapan idareci ve öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem kapsamına giren farklı orta öğretim okullarında görev yapan toplam 21 idareci ve öğretmen ile görüşme gerçekleştirildi. Çalışmada takip edilen araştırma yaklaşımına ve amacına daha uygun olduğu düşünülen amaçlı örneklem tekniğine başvuruldu (Glesne, 2013). Görüşmelere başlamadan önce yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandı. Görüşme formunda yer alan soruların örgütsel bağlılık, eğitim-öğretim bileşenleri arasındaki işbirliği, okul iklimi, eğitim-öğretime dair tespitlerle ilgili olmasına dikkat edildi. Araştırmanın veri toplama aşaması 2019-2020 eğitim-öğretim yılının güz döneminde tamamlandı. Okul isimlerinin gizli kalması için kodlama tekniğine başvuruldu. Her bir okulda idareci ve öğretmenlerden sadece bir kişiyle görüşme gerçekleştirildiğinden onlar için bir kodlama yapılmadı. Araştırmaya katılan katılımcıların bilgileri görüşmenin sonunda görev yaptığı okul kodu ve pozisyonu belirtilerek aktarıldı. Bu şekilde katılımcıların bilgilerinin de gizli kalmasına özen gösterildi.

BULGULAR

Okullarda görev yapan idareci ve öğretmenler, eğitim-öğretim sürecinin en önemli bileşenlerden biri konumundadır. Dolayısıyla bu kişilerin eğitim-öğretimin işleyişinde karşılaştıkları sorunlar ve bu sürece yönelik tespitleri önemlidir. Bu kapsamda çalışmada eğitim-öğretimle ilgili bütün sorunlar yerine belli temalara odaklanıldı. Bu temalar, örgütsel bağlılık, okul ve aile arasındaki işbirliği, okul iklimi, sözü edilen unsurlar açısından lise türleri arasındaki farklar ve eğitimle ilgili birtakım genel sorunlardan oluştu. Aşağıdaki başlıklarda bu temalar alınmaktadır.

Örgütsel Bağlılık

Eğitim-öğretimle ilgili birçok sorun örgütsel bağlılıkla ilişkili olduğu için örgütsel bağlılık da birçok sorunun çözümünde etkili olduğu için idareci ve öğretmenlerin örgütsel bağlılığı anlaşılmalı çalışıldı. Örgütsel bağlılığın bir bileşenini bireyin çalıştığı kuruma kendi ait hissedip etmediği ile ilgilidir. Bu kapsamda öncelikle idarecilerin ve öğretmenlerin görev yaptıkları okula yönelik aidiyet düzeyi, kendilerini çalıştıkları okula ait hissedip etmedikleri sorusuyla ortaya çıkarılma çalışıldı. Bazı okul idarecileri aidiyetle ilgili düşüncelerini şu sözlerle dile getirdiler:

...Ben bu okulun müdürüyüm. Aynı zamanda da bir babayım ve buradaki öğrencilerin hepsini kendi çocuklarım gibi görüyorum ve onların ilerde güzel yerlere gelebilmesi için elimden geleni yapmaya gayret gösteriyorum (R Lisesi, Müdür).

...Çünkü ilk atandığım yer bu okul olduğu için ve genelde ilk atandığımız yerde kendi evimiz gibi hissettiğimiz için kendimi bu okulun bir parçası olarak hissediyorum. Başka okullarda da görevlendirildim ancak o okullar bana yabancı geliyordu ancak bu okulda kendimi evim gibi hissettiğim için kendimi bu okulun bir parçası olarak düşünüyorum (F Lisesi, Öğretmen).

...idari birimde bulunuyorum. Bu birim okulda eğitim öğretim ve disiplin sağlanması açısından önemli bir birim. Ayrıca öğrenci veli ve öğretmenler arasındaki dengeyi sağlamakla görevliyim. Okulun idari işleri dışında çocukların gelişimi için yapılan çalışmalarda bulunuyorum bu nedenle okulun ciddi bir parçası olduğumu söyleyebilirim (O Lisesi, Müdür Yardımcısı).

Bir kısmı yukarıda verilen görüşme notunda izlendiği gibi mülakat yapılan idareci ve öğretmenlerin büyük çoğunluğu kendilerini görev yaptığı okula ait hissettiklerini dile getirdiler. R Lisesi müdürü bu aidiyetin nedenini sahip olduğu idari konumla açıklayıp “baba” rolüyle ilişkilendirirken F Lisesinde görev yapan öğretmen aidiyetin nedenini ilk atandığı okul olmasına dayandırmaktadır. O lisesindeki müdür yardımcısı ise R Lisesi müdürüyle benzer bir biçimde sahip olduğu konumun veli, öğretmen ve öğrenci arasındaki dengeyi sağlayan bir mekanizma olduğu için aidiyetin temel dinamiğini bu yönüyle açıklamaktadır. Görüşme

yapılan kişilerin tamamına yakını kendilerini çalıştıkları okulun önemli bir parçası olarak hissettiklerini ifade etse de işbirliğinin az olduğu, başarı düzeyinin düşük olduğu ve disiplin sorunlarının fazla olduğu okullardaki idareci ve öğretmenler bu durumun onları yordüğünü ve motivasyonlarını düşürdüğünü ifade ettiler. K Lisesindeki öğretmen bu sorunların aidiyet düzeyini nasıl düşürdüğünü şu sözlerle aktardı.

Bu okuldaki ikinci yılım ve aslında ilk başladığım yıl evet kendimi okulun bir parçası olarak hissediyordum. Çalıştığım okul meslek lisesi ve ben de coğrafya öğretmeni olduğum için öğrencilerin kültür derslerine fazla bir ilgisi yok o yüzden, kendimi bu okulun bir parçası hissetmiyorum. Nedeni ise öğrencilerin derslere ilgisi yok onun haricinde çok fazla öğrencimiz de aileler parçalanmış şekilde boşanmış ve aile bireylerinden birçoğu hapiste olan öğrencilerin ağırlıkta olduğu bir okul. Bu yüzden açıkçası kendimi bu okula ait olarak hissedemiyorum (K Lisesi Öğretmen).

O kadar yüksek bir beklentimiz yok ama gözleri pırıl pırıl olan öğrencilerimiz de var. Özellikle bu seneki dokuzuncu sınıflar çok iyi ve biz onları gördükçe motivasyonumuz artıyor. Ama çalışmayan öğrenci gördükçe moralimiz bozulabiliyor. İnşallah güzel şeyler olacak... (A Lisesi, Müdür Yardımcısı)

K Lisesindeki öğretmen kendisini görev yaptığı okula karşı ait hissetmemesinin nedenlerini açıklarken öğrencilerin kendi dersine olan ilgisizliğini ve öğrencilerin sorunlu bir çevreden gelmesini ön plana çıkarmaktadır. A Lisesi müdürü de motivasyonlarının öğrenci profiline bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bu durum esasında genel bir soruna işaret etmektedir. Akademik başarı düzeyi yüksek okullarda çalışan personelin aidiyet düzeyi genel olarak yüksek olmaktadır. Ancak akademik başarı düzeyi düşük ve sorunların yaygın olduğu okullarda çalışan kişilerin okula karşı aidiyet düzeyleri düşük olmaktadır. Sorunlu bir çevre ve aile geçmişine sahip olan öğrencilerin yoğun olarak gittiği okullarda bu öğrenciler için okul personeli tarafından yoğun bir çaba sarf edilmediği zaman ve okulun sahip olduğu sosyal sermaye düzeyi zayıf kaldığında okulun başarı düzeyi daha fazla düşebilmekte, okulu terk eden öğrenci sayısında artış yaşanmaktadır. Bu tür okullarda öğrencilerin içinden gelmiş olduğu çevre göz önünde tutularak değerlendirilmesi ve buna yönelik çözüm programlarının uygulanması önemli hale gelmektedir.

Eğitim-Öğretim Bileşenleri Arasındaki İşbirliği: Aynı sandalyenin Farklı Ayakları

Eğitim-öğretim sürecinin aile, okul idarecileri, öğretmen ve öğrenci olmak üzere farklı bazı temel bileşenleri bulunmaktadır. Görüşme yapılan bir idareci bu bileşenler arasındaki ilişkiyi “aynı sandalyenin farklı ayakları” biçiminde tarif etti. Bu sandalyenin bir ayağı kırık olduğunda, kısa ya da uzun olduğunda bütün sandalyenin işlev görmesini zorlaştırmaktadır. Tıpkı bu metafora olduğu gibi eğitim-öğretim sürecinin bileşenleri arasında karşılıklı ilişki kopuk olduğunda eğitim-öğretim ikliminin kötüleşmesine neden olabilmektedir. Örneklem kapsamındaki okullarda sözü edilen bileşenler arasında sosyal etkileşimin ve dayanışmanın olup olmadığını görüşme yapılan bazı kişiler şu sözlerle aktardılar:

Kesinlikle velilerimizin %90'ı bu sürece katılmıyor. Veli toplantısına 300 veliden 40 veli katılmıştı. Katılım için velileri teker teker aradığımız oluyor. Sene başında her hoca kendi sınıfındaki öğrencilerin velilerini aradı ve aradıktan sonra da öğrencilerimize söyledik. İki üç hafta öncesinden söyledik ki planları varsa ona göre düzenlesinler ama yine de yeterince katılım sağlayamadık. Genellikle okulda bir sorun olunca veliler okula çağırılıyor. Öğrenci hastalanıyor, hastaneye götürüyoruz, velisini arıyoruz, velisi tamam siz bakarsınız diyor. Öğrenciyi direk bize bırakıyor. Düşünsenize ailenizi arıyoruz ama onlar sizi, bize bırakıyorlar. Mesela bir hocamız okulun yaptığı dışında kendisi gidip çocuklara deneme sınavı getiriyor, yapmaya çalışıyor, gerçekten yardımcı olmaya çalışıyor. Hiç alakası olmamasına rağmen başka bir hocamız benim sınıfım için flüt getirdi. Müdür baş yardımcımız, çocuklar oynayıp öğrensinler diye satranç getirdi. Bunlar fedakarlıktır, yapmasalar da olur ama sırf çocuklara yararlı olur diye yapıyorlar. Yeterince fedakârlık yaptığımızı düşünüyorum ama bu bizim için yeterli değil, daha

iyisini yapabiliriz. Aileler ile daha çok işbirliği içinde olabilirsek daha iyi şeyler yapabiliriz (A Lisesi, Müdür Yardımcısı).

... ailelerle bir araya pek gelemiyoruz. Bunun en büyük sebebi öğrencilerimiz çoğunluğunun yatılı pansiyonda kalmaları ve ailelerin okula 2-3 saat uzakta yaşamalarıdır. Veli toplantılarını ne kadar çok yapsak da coğrafi koşullar ve iklim sorunları velilere ulaşmamıza engel oluyor. Velilerin bizimle sık sık irtibat kurmadıklarının farkındayız. Aileleri işin içine katmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu nokta da sık sık veli ziyaretleri yapılmalı, aile gözlem formları düzenlemeli, Millî Eğitim Bakanlığı ve öğrencilerle birlikte aileleri okula çekmek için gerekli faaliyetler yapılmalıdır (E Lisesi, Öğretmen).

Bölge ve illere göre değişiklik göstermekle birlikte ailenin çocuğun eğitim sürecine katılım eksikliği eğitim-öğretim sürecinin önemli problemleri arasında yer almaktadır. Okul ve aile arasındaki işbirliğine odaklanan birçok çalışmada rastlanıldığı gibi yukarıda verilen görüşme notlarından da ailelerin veli toplantılarına bile katılmada isteksiz davrandığı anlaşılmaktadır. A Lisesi müdür yardımcısı 300 veliden sadece 40 velinin veli toplantısına katıldığını ifade ederken öğrencinin gündelik hayatta karşılaştığı birçok sorunun aileler tarafından idareci ve öğretmenlere havale edildiğini anlatmaktadır. E Lisesindeki öğretmen ise ailelerin de eğitim-öğretim sürecine dahil olması gerektiği konusunda görüş ortaya koyarken öğrencilerin pansiyonda kalması, ailelerin uzak mesafede bulunması, coğrafi koşullar ve sert iklimin aile-okul işbirliğini zorlaştırdığını belirtmektedir. Görüşme yapılan diğer bazı kişiler de idare, öğretmen ve aile arasındaki işbirliğini şu sözlerle ifade ettiler:

Okul personeli, öğrenci ve aileler arasındaki sosyal etkileşim yok denecek kadar azdır. Bunun sebepleri arasında okuldaki öğrenci sayısının ultra düzeyde olması nedeniyle iş yoğunluğumuzdaki sorumluluğun fazla olması en büyük etkidir. Ancak mümkün olduğu kadar öğrencilerimizin ailelerini ziyaret ediyoruz (B Lisesi, Müdür Yardımcısı).

Okul personeli ile öğretmenlerin arası genel olarak iyi ama bazı öğretmenlerin personelle arası kötü. Aslında bu karakter meselesi. Bizim güvenlik kulübemiz var orada oturup çay da içerler, sohbet de ederler. Öğretmenlerimiz birbirleri ile iyi anlaşılıyorlar ama genelde birbirleriyle çok iyi anlaşanlar beraber takılıyor. Ama şükür olsun bizim okulda bir gruplaşma yok, bazı okullarda olabiliyor. Sosyal etkileşimin artırılması için bizim seminerlerimiz oluyor, kahvaltuya gidiyoruz, gezi düzenliyoruz. Mesela Muradiye Şelalesi'ne gitmiştik, Ahlat'ta bir müzeye gitmiştik. Aile gibiyiz bu okulda (A Lisesi, Müdür Yardımcısı).

İyi bir eğitim-öğretim ikliminin şekillenmesinde belirleyici olan temel dinamiklerden biri okul kurumu ve öğrenci ailesi arasında bulunan etkili bir iletişim ağının olmasıdır. Ancak özellikle meslek liselerinde ve akademik başarı düzeyi düşük okullarda gerçekleştirilen görüşmelerin çoğunda bu iletişim kanalının tıkalı olduğu ve az işletildiği belirtildi. Yukarıda verilen görüşmelerin bir kısmı bunu vurgulamaktadır. B Lisesindeki müdür yardımcısı, velilerle bağlantı kuramamanın nedenlerini öğrenci sayısının fazla olmasına ve iş yoğunluğuna dayandırılmaktadır. Başarılı bir eğitim-öğretim süreci için okul ve aile arasındaki işbirliğinin yanında okul personelinin kendi arasındaki dayanışma ve işbirliği de önemlidir. A Lisesi müdür yardımcısı okul personelleri arasındaki ilişkinin genel olarak iyi olduğunu belirtmekle birlikte bazı bireyler arasında kopuk bir ilişkinin var olduğunu, bu ilişkiyi güçlendirmek için çeşitli faaliyetler gerçekleştirdiğini açıklamaktadır. Görüşme yapılan diğer bazı kişiler de okul ve aile arasındaki etkileşimin düşük düzeyde olduğunu şu sözlerle aktardılar:

Okulumuzda personel ve ailelerle etkileşim içindeyiz ancak şöyle bir sıkıntımız var; biz okulda velilerle görüşmek istediğimiz zaman ya da bir veli toplantısı yaptığımız zaman birçok aile bize dönüş yapmıyor. Yani şöyle diyeyim öğrencileri okula bırakmışlar ve hiç onlarla ilgilenmiyorlar. Ancak personel ve öğretmenlerimiz öğrencilerle bir sosyal etkileşim ve dayanışma içindedir. Öğrencilerle ilgili görüşlerimizi dile getiriyoruz ancak ailenin bu sürece katılımı konusunda biraz sıkıntı yaşıyoruz (F Lisesi, Öğretmen).

Açıkçası aileler toplantılara gelmiyor, öğrencilerle ilgili birçok toplantı yapıyoruz gelmeleri için telefonla arıyoruz ama aileler katılmıyor. 330 civarı öğrencimiz var toplantı yapınca 20 tane veli geliyor, diğer velilerden hiçbiri gelmiyor sadece öğrencinin kayıt zamanı okula geliyorlar. Onun

haricinde gelmiyorlar bu yüzden ailelerle fazla görüşemiyoruz tabi bu da öğrencilerde disiplin sorunlarına neden oluyor. Açıkçası ailelerle hiçbir iletişimimiz yok. Birçok aileyi hiç görmedik velilerin çoğu çocuğu gözden çıkarmış (K Lisesi, Öğretmen).

Sınırlı oranda etkileşim var. Bunun sebebi öğrencilerin taşınmalı olması köylerden gelmesi haliyle velilerle iletişim kurmamız çok zor. Bunun için sınırlı olmasına rağmen veli ziyaretleri yapmaya çalışıyoruz fakat bu durum sınırlı olduğu için bir eksiklik kalıyor haliyle. Velilerin duyarsızlığı ve velilerin yaptığımız veli toplantılarına katılmaması da bu eksikliği destekler nitelikte (L Lisesi, Rehber Öğretmen).

Görüşme notlarından da takip edildiği üzere F Lisesindeki öğretmen ve L Lisesindeki rehber öğretmen de aile ve okul arasında sınırlı bir iletişimin olduğunu belirtmektedir. F Lisesindeki öğretmen okul personelleri arasında güçlü bir dayanışma olduğunu ifade etmesine rağmen okul ile aile arasında etkileşimin çok az olduğunu ve bunu ailenin çocuğun eğitim sürecine katılımına yönelik ilgisizlik ile açıklamaktadır. K Lisesindeki öğretmen ise 330 öğrencinin olduğu okulda veli toplantısı yapıldığında ancak 20 civarı velinin toplantıya katıldığını ve velilerin bu konuda oldukça ilgisiz olduğunu ifade etmektedir. L Lisesindeki öğretmen ise aile ve okul arasındaki sınırlı iletişimin nedenini taşınmalı eğitime dayandırmaktadır. Nedenler farklılaşmakla birlikte okul ve aile arasındaki iletişim problemi birçok okulda rastlanan bir olgu olduğu görülmektedir. Okul ve aile arasındaki iletişim başka birçok akademik çalışmada da vurgulanmakta ve aynı zamanda eğitim-öğretim süreciyle ilgili genel bir sorunu yansıtmaktadır.

Okul İklimi

Eğitim-öğretim sürecinin temel unsurlardan biri de okul iklimidir. Birçok parametresi bulunan, diğer okullardan farklı olma özelliklerine işaret eden ve iç dinamiklerin bütünü olan okul iklimi aynı zamanda sorunların ve başarıların bir göstergesi olmaktadır. Sorunların birçok kaynağı bulunmaktadır. Sorunların artış gösterdiği okullarda okul iklimi sorunlu bir hal alarak okulun temel hedeflerinin gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Görüşme yapılan kişiler görev yaptıkları okulun okul iklimi açısından ne düzeyde olduklarını ve bu süreçte belirleyici olan dinamikleri şu sözlerle ifade ettiler:

Eğitim atmosferini alt başlıklar altında tek tek açıklamak gerekir. Fiziki ortam, gayet yeterli okulumuz geniş öğrencilerimize yeterli çalışma alanı sağlayabiliyoruz. Ancak eğitim seviyesi biraz düşük, her sınıfta olmasa da bazı sınıflarda durum bu şekilde. Örneğin 10. sınıf öğrencileri başarı puanı ile değil de en yakın okul uygulaması kapsamında geldiler, en çok problemi onlarla yaşıyoruz (D Lisesi, Öğretmen).

Güvenli bir ortam olduğunu düşünmüyorum çünkü öğrenciler ergenlik dönemindedir ve çoğu sinir patlamaları yaşıyor. Sigara kullanımı çok fazla ve üzerlerinde çakmak bulunduruyorlar. Meslek lisesinde olduğumuz için eğitimde kullandıkları aletleri tomavida, demir gibi aletleri ellerinde bulunduruyorlar. Bazen koridorlarda ellerinde bu gibi aletlerle sık sık görebiliyoruz... Disiplin konusunda daha önceki dönemlerde bir sıkıntımız vardı ancak bu dönem disiplini biraz elimizde tutmayı başardık ama hala derse kitap, defter getirmeyen öğrencilerimiz var. Derste not yazmayan, uyumak isteyen, dersi dinlemek istemeyen çok öğrencimiz var. Yirmi kişilik bir sınıfta dersi dinlemek isteyen üç ya da dört kişi iken geriye kalan kısmı ise ders dinlemek istemiyor. Çünkü ailelerinin zorla gönderdiklerini söylüyorlar aile ve eğitim sistemi tarafından zorlandıklarını söylüyorlar (F Lisesi, Öğretmen).

...dediğim gibi buranın öğrenci alma kriterlerinden kaynaklı olarak akademik başarının düşük olması zaman zaman davranışlara da etki ediyor bu da doğal olarak disiplin problemleri ya da olumsuz davranışlara yansıyor. Bu, eğitim atmosferi açısından olumsuz sayabileceğim durumlardan (H Lisesi, Rehber Öğretmen).

Görüşüne başvuru yapılan kişiler genellikle okullarında fiziki ortamla ilgili sorunlar bulunmadığını ancak öğrenci profilinin okul ortamı üzerinde oldukça belirleyici olduklarını ifade ettiler. D Lisesindeki öğretmen 10. sınıfların sınav puanı yerine ikamete dayalı geldikleri için sorunların kaynağını en çok onlar oluşturduğunu ifade etmektedir. F Lisesindeki öğretmen

ise öğrencilerin geçirmiş olduğu dönem ve kişilik özelliklerine bağlı olarak güvenli bir eğitim ortamının olmadığını söylemektedir. Öğretmen, birçok öğrencinin sigara içtiğini ve üzerlerinde çakmak taşıdığını, ders dinlemek istemediğini, not tutmadığını ve derste uyumak istediğini açıklamaktadır. Benzer bir biçimde H Lisesinde görev yapan rehber öğretmen de öğrencilerin akademik başarılarının onların davranışlarına yansıdığı belirtmektedir. Görüşme yapılan K Lisesindeki öğretmen ise okul iklimi açısından öğrenci profilini merkeze alarak bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle dile getirdi:

Eğitim başarısı konusunda sıfır altındayız. Başta öğretmen olarak biz kendimize çok soruyoruz acaba bizden kaynaklı bir sorun mu, biz mi bir şeyler veremiyoruz öğrencilere? Öğrencileri kazanmak için çok farklı yollar deniyoruz ama maalesef öğrencilerin hiçbirini derse karşı ilgisi yok yani öğrenci kendini kapatmış bilgiye kapatmış ve bir kelime dahi öğrenmek istemiyor. Tabii bunun sorumlusu olarak tutamıyoruz öğrenciyi, çünkü liseye gelmiş ve hala okuma yazma bilmeyen öğrencilerimiz var. Bu noktada ilköğretimde de sorun var. Bu yüzden geçmiş yaşamları ve eğitimleri de sorgulanmalı. Eğitim seviyesi böyleyken tabii bu beraberinde disiplin sorunlarını da getiriyor. Birçok öğrencimizde disiplin sorunu yaşıyoruz. Gerek sınıf içerisinde gerekse sınıf dışında birçok sorun yaşıyoruz. Ancak öğrenciyi kaybetmemek adına birçok disiplin suçu görmezden geliyoruz ama genel anlamda eğitim başarısının düşüklüğünün beraberinde disiplinsizliği getirdiğini görüyoruz (K Lisesi, Öğretmen).

Daha önceki görüşme notlarında rastlanıldığı gibi bu görüşme notunda da akademik başarının disiplin sorunlarını da etkilediği görülmektedir. K Lisesindeki öğretmen birçok öğrencinin görev yaptığı okulda eğitim-öğretime sorunlu başladığını ifade etmektedir. Bazı öğrencilerin düzgün bir okuma-yazma becerisine bile sahip olmadığını ve bilgiye tamamen kapalı olduğunu söylemektedir. Öğretmen, bu başarı düzeyinin disiplin sorunlarına yol açtığını belirtmektedir. Sonuç olarak görüşme notları incelendiğinde özellikle akademik başarı düzeyi düşük okullarda daha fazla disiplin sorunlarının ortaya çıktığına ve okul ikliminin zedelendiğine rastlanmaktadır. Görüşme yapılan diğer idareci ve öğretmenlerin düşünceleri de bunu desteklemektedir:

Öğretmen olarak elimden geleni yapmaya çalışıyorum ancak bu okula gelen öğrenciler sınavsız geldikleri için zorlandığı çok fazla şey oluyor. Bildiklerimi anlatırken nasıl anlattıysam bu kapasitedeki çocuklar anlar diye bazen çok basite indirgeyerek konu anlatmam gerekiyor. Bu durum bazen ister istemez hevesinizi kırabiliyor. Ama gelecek vaat eden öğrenci yetişmek çok fazla zor oluyor (J Lisesi, Öğretmen).

Okulumuz eğitimsel başarı açısından iyidir, öğrencilerimizin akademik başarıları daha yüksek. Disiplin sorunlarımız çok çok az başka bir yerle kıyasladığım zaman yaşanan olaylar disiplin bile sayılmaz. Disiplin ile ilgili bir sıkıntımız yok. Eğitimsel başarılarımız da yüksektir. Öğrenci buraya belirli bir puanla geliyor belli bir kriterimiz var. Okulumuz bir proje okulu, sınavla öğrenci alan bir okul dolayısıyla öğrenci belirli bir akademik başarı düzeyinde okula kayıt yapıyor ve burada çalışarak da kendini geliştiriyor. Deneme sınavları yapıyoruz, deneme sınavları bizim için bir ölçüttür bu sayede konu analizleri yapılıyor eksik olduğu yerlerde öğretmenler öğrencinin eksik olduğu alanları yeniden tanımlıyor bu şekilde çalışıyoruz (I Lisesi, Okul Müdürü).

J Lisesindeki öğretmen bulunduğu okula öğrencilerin sınavsız yerleştikleri için öğrenci başarı seviyesinin oldukça düşük olduğunu, ders anlatırken anlaşılması için etkili teknikler bulmakta zorlandığını ve bu süreçten motivasyonunun zedelendiğini belirtmektedir. Tam tersi I Lisesi müdürü bulunduğu okulun proje okulu olmasından dolayı öğrencileri sınavla aldığını ve öğrencilerin başarı düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu ve disiplin davranışlarının yok denecek kadar az olduğunu belirtmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi öğrenci profilinin okul iklimi üzerinde oldukça belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Başarı düzeyi düşük okullarda görev yapan idareci ve öğretmenlerin motivasyonu düşerken başarı düzeyi yüksek okullarda daha az disiplin sorunlarına rastlanmaktadır. Bu bağlamda okul iklimi açısından lise türleri arasında önemli farklar ortaya çıkmaktadır. Görüşme yapılan bazı kişiler bu konudaki düşüncelerini şöyle aktardılar:

Bir fen lisesi ile bir düz lise, bir meslek lisesi, bir imam hatip lisesi aynı değil. Bir fen lisesine gelen öğrencinin seviyesi kesinlikle yüksektir, hazır bulunuşluğu daha iyidir ve bundan dolayı da öğretmen derse daha iyi adapte oluyor ve çok daha iyi anlatıyor. Fen lisesinde öğretmen dersi iyi anlatmak için çalışarak geliyor ama düz lisede öğretmen normal derse gidiyor (A Lisesi, Müdür Yardımcısı).

Fakat sonuçlar çok iç açıcı değil. Ben dört yıldır bu okulda çalışıyorum her sene üniversiteye yerleştirdiğimiz öğrenci sayısı çok sınırlı. Bunun sebebi de daha önce saydığımız motivasyon eksikliği, öğrenilmiş çaresizlik vesaire birçok şey sayabiliriz (L Lisesi, Rehber Öğretmen).

Ben başka okullarda da öğretmenlik yaptım burada anlattığımı orada da anlatıyordum. Ama karşıdaki öğrenci profili farklı olduğu zaman bir fark ortaya çıkıyor. Yoksa eğitim aynı. Ama dediğim gibi öğrencinin akademik başarısı, motivasyonu düşük olduğu zaman bu öğretmenin de motivasyonunu düşürebiliyor. Öğretmen bu durumda dersleri daha alt seviyede anlatmak zorunda kalıyor çocuğun anlaması için (I Lisesi, Müdür).

Maalesef ki bütün okullar da aynı kaliteye ulaşmıyor. Aslında öğretmen aynı öğretmen ama kaliteye ulaşamıyoruz. Aynı kaliteye ulaşmamızın sebebi derse girdiğimiz zaman kırk dakika olan dersin yirmi dakikası öğrenciyi susturmakla, şöyle böyle yapamayın demekle geçiyor. Diğer okullara gittiğimiz zaman bu problemler daha az ve daha fazla ders işleyebilme imkânımız oluyor. Bu yüzden eğitim kalitesi yönünden çok kaliteli olduğunu düşünmüyorum (F Lisesi, Öğretmen).

Görüşme notlarına bakıldığında lise türleri arasındaki öğrenci profili farklılığı eğitim-öğretim sürecini, öğretmen ve idarecilerin tutumlarını, öğretimin niteliğini belirlediği görülmektedir. Fen liselerinde A Lisesindeki müdür yardımcısının belirttiği gibi öğrencilerin hazır bulunuşluğu iyi olduğu için öğretmenlerin uyumu daha kolay olmaktadır. Diğer taraftan öğrencinin bilgi düzeyi düşük olduğu okul türlerinde öğretmen ders anlatırken zamanın önemli bir kısmını dersin düzenini sağlamakla geçirmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca başarı düzeyinin düşük olduğu okul türlerinde disiplin sorunlarına daha fazla rastlanmakta ve okul iklimi bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

İdareci ve Öğretmenlerin Eğitim-öğretime Dair Tespitleri

Bu çalışmada görüşme yapılan idareci ve öğretmenlere eğitim-öğretimle ilgili yerel ve genel sorunların neler olduğu da soruldu. İdareci ve öğretmenler eğitim-öğretimin temel bileşenleri arasında yer aldığı için bu süreçte birçok sorunla karlı karşıya kalmakta ve bu konuda önemli tespitleri bulunmaktadır. Görüşme yapılan idareci ve öğretmenler belli ortak temalara yoğunlaştığı görüldü ve bu konudaki düşüncelerini S Lisesinde görev yapan rehber öğretmen şu sözlerle aktardı:

Dikkat eksikliği, ders çalışma isteksizliği, dikkat dağınıcı öğelerin çok fazla olması. Önceden sadece televizyon varken şu anda sosyal medya hesaplarının çok fazla kullanılması, instagram, facebook, gibi daha fazla akışın olduğu ve daha fazla dikkat çeken yerler olduğu için okuldaki sınıf ortamı artık öğrenciler için sıkıcı bir ortam olmaya başladı. Okul binaları artık eskisi kadar işlevsel değil (S Lisesi, Rehber Öğretmen).

Yukarıdaki görüşme notunda izlendiği gibi S Lisesindeki rehber öğretmen eğitim-öğretim süreciyle ilgili genel bir sorunu dile getirildiği görülmektedir. Özellikle yakında zamanda gündelik hayatın önemli bir parçası haline gelen sosyal medyanın ona göre sınıf ortamını öğrenciler için sıkıcı hale getirerek öğrencileri motivasyonsuzluğa sürüklemektedir. Bireylerin günümüzde zamanının önemli bir kısmını sosyal medyada geçirmesi sadece okul süreciyle de sınırlı kalmamakta genel bir soruna işaret etmektedir. Bu sorun eğitim-öğretim yönteminde yeni araçların kullanılması gerektiğini göstermektedir. Eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan temel sorunlarla ilgili A Lisesi Müdür yardımcısı da bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etti:

Bence en büyük problemleri temel almadan sınıfları geçmeleri ve ailelerinin eğitimleriyle yeterince ilgilenmemesidir. Aileler aslında bu konuda yeterince bilgiye sahip değil. "Ben çocuğun cebine 5 lira koydum, kitabını, kalemimi aldım yeter" diyor ama bu yeterli olmuyor. Çoğumuzun

anne babası, benim annem de okuma-yazma bilmezdi, eve gittiğimde derslerimi kontrol etmezdi, babam da kontrol etmezdi. Böyle olunca da bütün iş öğretmene kalıyor. Eğer öğrenci öğretmen arasında sıcak bir ilişki yakalanırsa, öğrenci öğretmeni severse ondan çekinir ve çalışır. Çalışmazsa da maalesef sıkıntı oluyor. Erken yaşlarda iyi bir temel oluşturması lazım, iyi bir temel oluşması için de ailenin yardımcı olması, bilgisinin ve farkındalığının olması lazım. Maalesef bizim bu bölgede genel olarak bu sıkıntı var. ... Başta da söylediğim gibi burası düşük puanla öğrenci alan bir okul olduğu için eğitim temelleri düşük olan öğrenciler geliyorlar. Bunun da nedenlerinden biri ailelerin bu konuda yeterince bilgi sahibi olmamaları ve çocuklarına yardımcı olamamalarıdır. Yardımcı olmak istiyorlar ama yeterince bilgi sahibi olamadıkları için yardımcı olamıyorlar. Geldikleri okulların da olanakları yetersiz çünkü gelenlerin çoğu birleştirilmiş sınıflarda okumuş olabilirler. Başka bir nedeni ise buraya gelen öğretmenlerin uzun süre burada kalmamalarıdır. Yeni atanan acemi öğretmenler şark görevi ile zorunlu olarak buraya geliyorlar. Zorunlu görevleri bitinceye dek deneyim kazanıyorlar ama burada kalmayıp başka yerlere gidiyorlar. Buradaki öğrenciler bir nevi kobay gibi oluyor. Deneyim sahibi olmayan acemi öğretmenlerin ders anlatması da başarısızlığın nedeni olabilir (A Lisesi, Müdür Yardımcısı).

A Lisesi müdür yardımcısı eğitim-öğretimle ilgili gördüğü sorunlar arasında başarılı olmayan öğrencilerin bir üst sınıfa geçmesi, ailelerin çocuğunun eğitimi karşısında oldukça ilgisiz davranması ve yerel dinamiklere bağlı olarak yeni göreve başlayan öğretmenlerin başarısızlıkta etkisi olabileceğidir. Başarılı olmayan öğrencilerin bir üst sınıfa geçmesi birçok tartışmayı beraberinde getirmekte ve öğrenci bir üst sınıftaki müfredatı kavramada zorluklar yaşamaktadır. Geri kalan öğrencilerin ihtiyacını karşılamak üzere düzenlenen destekleyici kurslar bu bağlamda oldukça önemlidir. Bitlis'te eğitim-öğretim ile ilgili sorunları E ve F Liselerindeki öğretmenler şu sözlerle özetlediler:

Bunun haricinde öğrencilerimiz de aile olarak maalesef Bitlis yöresinde çok çocuklu aile yapıları olduğu için aileler çocuklarına ilgi göstermekte geride kalabiliyorlar. Etkin bir şekilde veli ziyaretlerinin yapılmadığı söylenebilir. Köyden gelen öğrencilerimiz var, yatılı okul olduğumuz için. Bu noktada ciddi şekilde velilerin öğrencilerle ilgilendiklerini düşünmüyorum. Bu ciddi bir sorun. Eğitim noktası haricinde iyi bir rol model olmaları gerekiyor (E Lisesi, Öğretmen).

Öncelikle başarılı olmak için bizim öğrencilerimizin bir hedefi olmalıdır. Ne yazık ki bizim öğrencilerimizin hiçbir hedefi yok ve zorunlu olarak okula geliyorlar. Çoğu ben gelmek istemiyorum ailem beni zorla gönderiyor diyor. Bu öğrencilerin çoğu maddi imkânları düşük ve sıkıntı yaşayan öğrencilerdir. Bu öğrenciler okuldan çıkınca bir işte sabaha kadar çalışıyor ve hiç uyumuyorlar. Öğrenci okula geldiğinde uyumaya başlıyor. Hem maddi yetersizlikleri hem de ailelerinin desteklememesi bu yönden olumsuz sonuçlara yol açıyor. Aynı zamanda öğrenci bu okula başarı seviyesi düşük bir şekilde geliyor o yüzden başarı yönünden pek iç açıcı bir durum olmuyor (F Lisesi, Öğretmen).

E Lisesindeki öğretmen ailelerin çok çocuklu olmalarından ve okuldan uzak mesafede bulduklarından dolayı okuldaki çocuklarıyla ilgilenemediklerini belirtmektedir. Bu durumun eğitim-öğretim sürecinde önemli bir sorun olarak yer aldığını aktarmaktadır. F Lisesindeki öğretmen ise görev yaptığı okula gelen öğrencilerin birer hedefleri olmadıklarını, ailelerin zoruyla okula devam ettiklerini ve öğrencilerin yoksul bir aile yapısına sahip olduğunu ve bu durumun eğitimle ilgili bir soruna yol açtığını açıklamaktadır. Bu açıklama ailenin ekonomik durumu ile öğrenci profili arasındaki ilişkiyi de göstermektedir. Eğitim-öğretimle ilgili sorunları I Lisesi müdürü ise şu sözlerle dile getirdi:

Günümüzdeki sıkıntı benim gördüğüm kadarıyla öğrencilerin bilişim teknolojilerine çok fazla zaman harcamaları internet, instagram, whatsapp gibi yerlerde bilgisayarda, internette çok fazla zaman geçirmeleri. Bunu Bitlis'e indirirsek sadece Bitlis'e özel bir sorun var mı diye sorarsak. ... veli çocuğunu tanıyamıyor. Veliler bize bizim zamanımızda 40-50 yıl önce diye bahsediyor. 50 sene önceki devir yok artık 50 sene önce internet yoktu, cep telefonu yoktu, bilgisayar yoktu çocukların zaman kaybedebileceği uğraşı alanları yoktu 50 senede nesil değişti. Günümüzde x nesli y nesli z nesli gibi nesiller oluştu veli buna ayak uyduramıyor bu yüzden öğrenciyi tanıyamıyor bu etkenler ailelerde var. Ama diğer okullarla kıyasladığımız zaman veli profili biraz daha bilinçli ama desenez ki çok mu iyi hayır değil. Yüzde olarak tahminim yüzde 50. Okulumuzdaki başarı büyük oranda öğrencinin kendi başarı çabasından kaynaklanıyor. Çocuklar

uğraşiyor veliler yüzde 50 ilgisizdir. Veli de ben fen lisesine kaydettim çocuk her yeri kazanır mantığı hâkim. Dolayısıyla Bitlis'e özel sıkıntılar var (I Lisesi, Okul Müdürü).

Daha önce değinildiği gibi I Lisesi müdürü de yeni teknolojik araçların öğrencilerin önemli zaman kaybı yaşamasına yol açtığını ifade etmektedir. Bununla birlikte öğrenci ve ebeveyn arasındaki kuşak çatışması eğitim-öğretim sürecine de yansındığını dile getirmektedir. Bununla birlikte diğer okullarla kıyaslandığında bulunduğu okulun velileri daha bilinçli olduğunu aktaran okul müdürü ancak yine de ailenin çocuğuna karşı oldukça ilgisiz davrandığını belirtmektedir. Eğitim-öğretimle ilgili sorunları J ve N Liselerinde görev yapan öğretmenler de şu cümlelerle özetlediler:

En büyük problemleri model olan bir kesimin olmaması. Aileleri genellikle köyde çalışan dolayısıyla diğer çocuklarının pek de bir kariyer sahibi olmadığı ve eğitimde yönlendirmenin eksik olduğu bir şehir ve aile yapısı. Model alacak birileri olsa en azından ders çalışma istekleri artar ve şehirde belirli konferanslar ya da eğitici ve bilgilendirici bir faaliyet olmadığı için eğitim gayet formal düzeyde kalıyor. İnsanlar uygulamayı dökmedikleri ölçüde zihinde kalıcı hale getiremiyorlar (J Lisesi, Öğretmen).

En büyük problemi yeterli ilgili değıller yani herhangi bir hedefleri yok. Sabahları okula geldikleri zaman ben buruya niçin geliyorum görevlerim neler diye sormuyorlar sadece gelmek için geliyorlar. Sonra buradan çıktuktan sonra her şey bitiyor. Sabah tekrar devam ediyor. Yani bir amaçsızlık durumu söz konusu diyebiliriz (N Lisesi, Rehber Öğretmen).

J Lisesindeki öğretmene göre en önemli sorunlardan bir tanesi öğrenciye model olacak birinin bulunmamasıdır. Ailelerin önemli bir kısmının kırsal alanda ikamet ediyor olması ve diğer aile fertlerinin eğitim-öğretim süreciyle ilgili bir deneyimlerinin olmamasının model eksikliğinde belirleyici olduğunu aktarmaktadır. N lisesinde görev yapan öğretmen ise öğrencilerin bir amacının olmamasının önemli bir sorun olarak karşlarına çıktığını belirtmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bitlis'te ortaöğretim kurumlarında görev yapan idareci ve öğretmenlerin eğitim-öğretim iklimine yönelik tespitlerin ele alındığı bu çalışmada; aile ve okul arasında güçlü bir işbirliğinin olmaması, motivasyon eksikliği, yeni teknolojik araçların oluşturduğu hasarlar, başarısız öğrencilerin bir üst sınıfa geçmesi, ailenin çocuğunun eğitim sürecine katılımın düşük olması, ailelerin yoksul olması ile eğitim arasındaki ilişki, iklim şartları, kuşak çatışması, model eksikliği, öğrencilerin hedef belirlemede yetersiz kalması üzerinde durulan başlıca temalar olmuştur. Görüşme yapılan idareci ve öğretmenlerin eğitim-öğretimle ilgili üzerinde ortak durdukları konulardan biri okul ve aile arasındaki işbirliği eksikliğidir. Görüşme yapılan kişiler ailelerin çocuğunun eğitim-öğretim sürecine katılımlarında oldukça isteksiz davrandığını belirttiler. Aile ve okul arasındaki işbirliğinin güçlü olması eğitim-öğretim iklimini pozitif yönde etkilediğini düşünüldüğünde (Çelenk, 2003: 34) aile ve okul arasındaki dayanışmanın zayıf olması, ailenin çocuğunun eğitim sürecine katılımının düşük olması önemli bir problem olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte öğrencinin eğitim-öğretiliyle ilgili hedef belirlemede yetersiz kalması ya da hedefini gerçekleştirilmede motivasyonunun düşük olması eğitim-öğretim iklimini olumsuz etkileyen bir faktör olarak yer aldığı görülmektedir. Çünkü "motivasyon, okuldaki öğrenci davranışlarının yönünü, şiddetini, kararlılığını ve eğitim ortamlarında istenilen amaca ulaşmada hızı belirleyen en önemli güç kaynaklarından biri"ni oluşturmaktadır (Akbaba, 2006: 343). Diğer taraftan yeni teknolojik ve sosyal medya araçlarının yanlış kullanılması da eğitim-öğretim iklimine zarar vermektedir. Nitekim İnce'nin (2014) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada yeni teknolojik araçların kontrollü kullanılmadığında akademik başarıyı olumsuz etkileyebileceği sonucuna varmıştır. Bu unsurlar gibi ailenin sosyo-ekonomik düzeyi de çocuğun eğitim-öğretim sürecinin yönü üzerinde belirleyici olmaktadır. Ekonomik sermaye sadece çocukların eğitimle ilgili fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasında rol

oynamamakta öğrenme etkinlikleri konusunda da etkisini göstermektedir (Şengönül, 2013). Çalışmada üzerinde durulan diğer temel konulardan biri idareci ve öğretmenlerin örgütsel bağlılığı oldu. Bazı okullarda idareci ve öğretmenlerin örgütsel bağlılığı zayıf olsa da görüşme yapılan kişilerin büyük çoğunluğu kendilerini görev yaptıkları okulun önemli bir parçası olarak hissettiklerini belirtti. Örgütsel bağlılığın zayıf kalmasında öğrenci profilinin belirleyici olduğu görüldü. Bu kapsamda öğrenci başarı düzeyi ile öğretmenlerin örgütsel bağlılığı arasındaki ilişki Ekinci (2008) tarafından yapılan çalışmada da tespit edilmişti. Çalışmada üzerinde durulan temalardan biri de öğrenci profili ve disiplin sorunları arasındaki ilişki oldu. Ayas ve Pişkin (2011) yaptığı çalışmada bu ilişkinin lise türlerine göre farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdi. Bu çalışmada da öğrenci profilinin okul iklimi üzerinde oldukça etkili olduğu izlendi. Başarı düzeyi düşük lise türlerinde disiplin sorunlarının daha fazla olduğu görüldü.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S. (2006). Eğitimde Motivasyon. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13, 343-361.
- Aslanargun, E. (2007). Okul-Aile İşbirliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 119-135.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Balyer, A. (2013). Okul Müdürlerinin Öğretimin Kalitesi Üzerindeki Etkileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 19(2), 181-214.
- Buluç, B. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Algularına Göre Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 15(1), 5-34.
- Çelenk, S. (2003). Okul Aile İşbirliği ile Okuduğunu Anlama Başarısı Arasındaki İlişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(24), 33-39.
- Dağlı, A. ve Han, B. (2017). Okul Müdürlerinin Görüşlerine Göre Diyarbakır İli Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 892-904.
- Ekinci, A. (2008). *Genel liselerdeki sosyal sermaye düzeyinin ÖSS başarısına etkisi*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Eds.), (3.baskı). Anı Yayıncılık.
- Ince, C. (2015). Family Background, Different Forms of Capital, And Student Achievement in Turkish High Schools. *The Anthropologist*, 22(2), 328-336.
- İnce, C. (2014). *Sosyal sermaye ve akademik başarı arasındaki ilişkinin sosyolojik bir analizi: Şanlıurfa'da bir alan araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi.
- İnce, C. (2017). Öğrenci Başarısı Üzerinde Okulun Etkisi Hakkında Bir Değerlendirme. *International Conference on Multidisciplinary, Engineering, Science, Education and Technology*, 702-708.
- Kurt, T. ve Çalık, T. (2010). Okul İklimi Ölçeği'nin (OIÖ) Geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(157).
- Minkos M. L vd., (2017). Culturally Responsive Practice and the Role of School Administrators. *Psychology in the Schools*, 54(10), 1260-1266.

- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicelik yaklaşımlar*. S. Özge (Çev.). Yayın Odası Yayınları.
- Özdemir, A. (2002). Sağlıklı Okul İkliminin Çeşitli Görünümleri ve Öğrenci Başarısı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10(1), 39-46.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E. ve Erkan, S. (2010). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Okul İklimine İlişkin Algılarını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(38), 213-224.
- Sarpkaya, P. (2007). Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Velilere Göre Resmi Liselerdeki Öğrenci Disiplin Sorunlarının Nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 110-121.
- Sezgin, F. (2010). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığının Bir Yordayıcısı Olarak Okul Kültürü. *Eğitim ve Bilim*, 35(156).
- Starr, L. (2017). Activities to Promote Parent Involvement. https://www.educationworld.com/a_curr/curr200.shtml, Erişim tarihi: 29.09.2020
- Şengönül, T. (2013). Sosyal Sınıfın Boyutları Olarak Gelirin, Eğitimin ve Mesleğin Ailelerdeki Sosyalleştirme-Eğitim Süreçlerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim* 38(167), 128-143.
- Şentürk, C. ve Sağnak, M. (2012). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Liderlik Davranışları ile Okul İklimi Arasındaki İlişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 29-47.
- Yazgan, Ç. Ü. (2018). Sermayenin Temsili Bağlamında Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kültür ve Meslek Derslerine Yönelik Görüşleri: Eskişehir İli Örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, 58, 45-65.
- Yazgan, Ç. Ü. ve Suğur, N. (2018). Aşağıya Düşüş Korkusu Ve Yukarıya Çıkma Umudu: Meslek Lisesi Öğrencilerinin Zenginlik Ve Yoksulluk Algıları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 269-310.
- Yazgan, Ç. Ü. ve Suğur, N. (2019). Yukarıya Doğru Hareketlilikte Bir İmkân ve Sınırlılık Olarak Türkiye’de Meslek Liseleri: Eskişehir Örneği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *İŞ, GÜÇ: The Journal Of Industrial Relations & Human Resources*, 21(3), 65-86.
- Yeksan, Ö. ve Gümüş, A. (2019). Örgütsel Bağlılık Konusunda Yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin Bibliyometrik Analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 219-239.